

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science

Volume 6 Issue 2, p. 397-416, February 2013

DEMOKRAT PARTİ'NİN SİVİL TOPLUM ÜZERİNDEN BİR SİYASAL İLETİŞİM DENEMESİ: VATAN CEPHESİ ÖRNEĞİ

*A POLITICAL COMMUNICATION TRIAL OF DEMOCRAT PARTY OVER
CIVIL SOCIETY: MOTHERLAND FRONT EXAMPLE*

Dr. Ayşe Elif EMRE KAYA

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Bölümü

Prof. Dr. Zakir AVŞAR

Gazi Üniversitesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü

Abstract

Together with the multi-party life in Turkish politics, one of the important polarizations between the government and opposition was the creation of Motherland Front by the Democrat Party. In the picture emerging after 1957 elections, opposition parties started looking for ways for a fusion presuming that the government could fail if they united their forces. In response, the Democrat Party government declared creation of the Motherland Front in order to build a new political communication way over civil society to attract the non-party citizens and unhappy opponents. Although it was created with a unifying and integrative approach, expectations of the government did not come true but exaggerated and sometimes unreal publication of the instruments used during the campaign caused an intensive political and social reaction and the campaign failed in this regard.

The subject of the present study is the process towards creating the motherland front and the activities of the said front. In this study, the conditions which Motherland Front emerged under and how a role and a function, it was expressed and how it was ended, will be discussed. We referenced the literature about the studies done on this structure and we also analyse the process all over the Newspaper *Cumhuriyet* which was known by its impartiality and we presented the current discussion and evaluation forms of Motherland Front campaign. Thus, it could be able to see an example, which was show that, the political actor's discourse whose established this campaign, was different from the *Cumhuriyet* Newspaper which was included an intensive place to the campaign. This study which was conducted on the Motherland Front which we see as a political communication trial over civil society would contribute both to the political history and the political communication area.

Key Words: Democrat Party, The Republican People's Party, Motherland Front, Unity, Political Communication, Civil Society, Radio

Öz

Türk siyasetinde çok partili hayatla birlikte, iktidar ve muhalefet arasında önemli kutuplaşmalardan birisi DP iktidarınca Vatan Cephesi'nin (V.C) oluşturulmasıdır. 1957 seçimleri sonrasında ortaya çıkan tabloda, güç birliğine gidilmesi halinde DP iktidarını yıkabileceği ihtimalini gören muhalefet partileri, birleşme yolları arayış ve çabalarına girmiş, bunun üzerine DP iktidarı da tarafsız vatandaşları ve *mutsuz* muhalifleri kendi safına çekmek amacıyla, sivil toplum üzerinden yeni bir siyasal iletişim yolu inşa etmek üzere V.C.'ni ilan etmiştir. Birleştirici ve bütünleştirici söylemlerle oluşturulmasına karşın V.C., uygulamada iktidarın umduğu, beklediği etkiyi sağlayamamış, aksine bu kampanyada kullanılan araçların *abartılı* ve yer yer *gerçek dışı* yayınları, yoğun siyasal ve toplumsal tepkilere yol açmış ve kampanya bu yönüyle başarısızlığa uğramıştır.

Bu çalışma, V.C.'nin oluşumuna giden süreci ve cephenin faaliyetlerini konu edinmiştir. Çalışmada V.C.'nin hangi şartlar altında ortaya çıktığı, nasıl bir rol ve fonksiyon ifade ettiği ve ne şekilde bir sona uğradığı hususları ele alınacaktır. Bu yapılanmaya dair yapılan çalışmalara dair literatür incelemelerine sıklıkla başvurulduğu gibi, dönem içinde tarafsızlığı ile tanınmış Cumhuriyet gazetesi (*Cumhuriyet*) üzerinden bütün bu süreç incelenmiş ve V.C. kampanyasına ilişkin güncel tartışma ve değerlendirme biçimleri ortaya konulmuştur. Böylelikle, *Cumhuriyet'in* yoğun bir biçimde yer verdiği V.C. haberlerinin incelenmesi ile kurulan siyasi oluşumun aktörlerinin söyleminden farklı olarak nasıl yansıtıldığına dair bir örneğin görülmesi mümkün olmuştur. V.C. üzerine yapılmış olan bu çalışmanın bütün bu yönleriyle, hem siyasi tarihe, hem de siyasal iletişim alanına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi, Vatan Cephesi, Güç Birliği, Siyasal İletişim, Sivil Toplum, Radyo

Giriş

Demokrat Parti'nin (DP), siyasi iktidarı üstlendiği 10 yıllık süre boyunca yaptığı işlerden en fazla eleştirilen, Yassıada Mahkemesi'nde de yargılama konusu olan, uygulamalarından birisi de Vatan Cephesi (V.C.) adını verdiği bir sivil toplum yapılanmasına gitmesidir. V.C.'i oluşumunun, DP iktidarının siyasi olarak hem dışarıda, hem içeride artık kendisini güçsüz hissettiği, ayrıca muhalefetin daha etkin bir profile kavuşabilmek için birleşme yolları aradığı bir sürece denk gelmesi; iktidarın arkasındaki halk desteğinin hala bütün cesametiyle devam ettiği mesajını sivil toplum üzerinden verme arzusundan neş'et ettiği açıktır.

Başbakan A. Menderes'in ülke dışından özellikle Amerika'dan umduğu siyasi ve ekonomik desteği bulamayışının muhalefet partileri ve muhalif basını tarafından dile getirilmesi, içeride siyasi tansiyonun yükselmesi, yükselen tansiyona DP'nin gittikçe hırçınlaşan bir tutumla müdahil olması, kitleler nezdinde şirin, hoş algılanacak; insanların yeniden *taraf* olmalarını temin edecek bir yapılanma ihtiyacını doğurmuştur. Tam da bu ihtiyaca cevap vermek için, Menderes'in tabiriyle birleşerek *Nifak Cephesi* oluşturan muhalefete karşı, V.C. adıyla, toplumun dâhil edilerek, siyasi atmosferin iktidar lehine yeniden tesis edileceği bir oluşuma gidilmesi fikri, DP nezdinde itibar bulmuş, kabul görmüştür. Ne var ki, iktidarın yönettiği kamusal imkânların da kullanılmasıyla başlayan bu süreç, bir süre sonra uygulayıcılarının da artık kontrol edemediği bir noktaya gelmiş; biraz da muhalefetin tesiriyle hızla yozlaştırılmıştır. İktidar partisi, ülke çapında önceleri bir *şenlik* halini alan, hayatta olmayan vatandaşların dahi *katıldığı* ilan edildiği bu cepheleşme oluşumunun neticede kendileri için iyi bir siyasal iletişim yolu olmadığını anladığı zaman da artık çok geç kalmıştır.

Bu çalışma kapsamında bir sivil toplum kuruluşu ve aynı zamanda iktidarın bir siyasal iletişim girişimi olarak V.C.'nin hangi şartlar altında ortaya çıktığı, nasıl bir rol ve fonksiyon ifade ettiği ve ne şekilde bir sona uğradığı hususları ele alınacaktır. Bu yapılanmaya dair yapılan çalışmalara dair literatür incelemelerine sıklıkla başvurulduğu gibi, dönem içinde tarafsızlığı ile tanınmış Cumhuriyet gazetesi (*Cumhuriyet*) üzerinden bütün bu süreç incelenmiş ve V.C. kampanyasına ilişkin güncel tartışma ve değerlendirme biçimleri ortaya konulmuştur. *Cumhuriyet'in* yoğun bir biçimde yer verdiği V.C. haberlerinin incelenmesi ile kurulan siyasi oluşumun aktörlerinin söyleminden farklı olarak nasıl yansıtıldığına dair bir örneğin görülmesi mümkün olmuş ve bu yönüyle siyasi tarihe ve siyasal iletişim tarihine katkı sağlamıştır.

1.1. Cepheleşmeye Giden Süreç ve Vatan Cephesi'nin Kurulması

DP iktidarı güç bir sürece girmişti, özellikle de uygulanan ekonomi politikaları nedeniyle 1954 yılından itibaren çok ciddi sıkıntılar yaşamaya başlamıştı. 1957 genel seçimleri, her ne kadar DP'nin lehine sonuçlansa da, CHP'nin oyunu artırması, DP iktidarı üzerinde bir baskı yaratmıştı. M. Sarol, seçim gecesi yaşadıklarını paylaşırken, Başbakan Menderes'i yedi yıllık süre zarfında hiç o kadar üzgün ve sınırlı bir halde görmediğini ifade etmiş ve onun bu ruh halinin arka planında, hem başbakan, hem de DP'nin lideri olması sıfatıyla, kendini manen yenilmiş hissettiği duygusunun yattığı yorumunu getirmiştir. Nisbi temsil esasının uygulanması halinde, DP'nin seçimleri kaybedeceği gerçeğini yineleyen Sarol, bu durumun CHP'yi yüreklendirdiğini belirtmiştir (1983: 779-780). C.Bayar da, muhalefetin seçimler sonucu girdiği psikolojiyi, "*muhalefet dağın ardındaki ümidini avucunda buldu*" şeklinde değerlendirmiştir (tarıhsız, 168). Gerçekten de, muhalefet partilerinin toplam oylarının iktidarından yüksek olması gerçeği, muhalefetin iktidarın azınlığa düştüğü ve iktidardan ayrılması gerektiği şeklinde propaganda yapmasına zemin hazırlamıştır (Uyar 2001: 21, Sarol 1983: 780). Bu durum karşında iktidar ise, uyguladığı politikaları sorgulamak yerine, seçim yenilgisini yapılanların yeterince anlatılamaması ve muhalefetin iftira ve tezvır kampanyası ile açıklamak yoluna gitmiştir (Demirel 2011: 286). Bundan dolayıdır ki, iktidarın 1957 seçimlerinden sonraki politikalarına ağırlıklı olarak, muhalefetin her şeyi olduğundan kötü ve farklı gösterdiğine duyulan inanç yön vermiştir. Öyle ki, iktidar sözcüleri açısından ülkede siyasi ve ekonomik alanda bir sorun yoktu, buna karşın ülkenin içinde bulunduğu durumu kötü göstermeye çalışan hırslı bir muhalefet bulunmakta idi. T. Demirel, DP'nin 1957 yılından itibaren içine girdiği bu süreci şu sözlerle açıklamıştır:

"... Siyasal mücadelede olguların bazı yönlerini öne çıkarırken, diğer yönlerini ikinci plana itmek işin doğası gereğidir. Siyasetin önemli bir boyutu "gerçeklik" algısı inşası mücadelesidir. Çarpıtılmamış gerçekliğin ne olduğu (ya da olup olmadığı) konusunda emin olmaz isek de, çarpıtmanın düzeyi hakkında fikir yürütmek mümkündür. DP cephesinin 1957'den sonra gerçekliği oluşturma faaliyetlerinde bünyevi çarpıtmanın sınırlarını oldukça zorladıkları görülmektedir. Propaganda grup dışındakileri etkileme sanatı olduğu kadar, grup dayanışmasını da güçlendirmeye de hizmet eder. Fakat propaganda nitelikli iyi algılama ve yansıtma biçimlerine bir gibi inanılmaya başlanması riski de vardır. Eleştiri tam da bu noktada devreye girerse bu kaçınılmaz eğilim bir ölçüde kontrol altında tutulabilir. DP de olmayan da budur" (2011:287-288).

Bu noktada, yandaş basının muhalefetin güç kaybettiği, buna karşılık DP'nin güçlendiği yönündeki haberler, kendi kendini kandırma ve gerçeklikten uzaklaşmanın en belirgin örnekleridir (Demirel, 2011: 288). İktidarın o günlerde yaşadığı dokuz subay olayı da, gerçeği görmeme isteğinin bir başka durumuna işaret eder. Celal Bayar değil, fakat Adnan Menderes'in, ordunun içinde iktidarlarına

yönelik bir muhalefetin varlığını soruşturmak yerine, bütün bu örgütlenmeyi İnönü ve CHP ile bağdaştırmaya çalışıp, maddi bir bağ kurulamayınca olayın üstünü kapatması da (Demirel, 2011: 290), hakikatin peşine düşmek yerine, muhalefeti suçlu gösterip, kendine propaganda malzemesi edinmek isteğinin bir sonucudur.

Bütün bu gergin ortam, memleket işleyişine hâkim olmuştur. Bu durum, özellikle de hükümet kurma çabalarına yansımış, Menderes hükümetini bir ay sonra açıklayabilmiştir. Muhalefetin kendisini hiç olmadığı kadar güçlü hissetmesi ve eleştirilerini buna bağlı olarak artırması, 11. Dönem TBMM'nin daha ilk günlerinde, iktidar ile muhalefet arasındaki tartışmaların sertleşmesine yol açmıştırⁱⁱ. Meclis işleyişinin aksar hale gelmesi üzerine DP Meclis grubu, 12 Aralık 1957 tarihinde Meclis İç Tüzüğü'nde değişikliğe giden bir tasarıyı kabul etmiştir. Yapılan bu değişiklikler ise, çözümden ziyade, daha da ağır bir çıkmaz oluşturmuştur (Albayrak, 2004: 514-517)ⁱⁱⁱ. Muhalefet, bunun üzerine M. Sarol'un deyimiyle, koparttığı "yaygaralarla zihinleri bulandırmak, iktidarın iyi niyetini gölgelemek, milletin beslediğini güveni yok etmeye" girişmiştir (1983:798). Bayar'a göre nereye itildiğinin farkında olan Başbakan Adnan Menderes, 1958'in Şubat'ında muhalefeti uyaran şu konuşmayı yapmıştır: "Muhalefetin zorlaya zorlaya bizi bazı tedbirler almaya mecbur etmeleri, demokrasiye uygun neticeler değildir. Eğer onlar zorlamasalar, bugün beğenmedikleri birçok kanunun çıkmasına imkân yoktu. Sizin üstünüze yürünürse elbet müdafaa tedbirleri alırsınız. Fakat daha şiddetli kanunların çıkması için ne derece zorlanırsa zorlansınlar, DP sınırları aşmak, ölçüyü kaçırmak gafletini göstermeyecektir" (Bayar tarihsiz: 168). İyi niyetlerle demokrasi tesis edilmeye çalışıldığı halde, muhalefetin ve muhalif basının suiistimalleri nedeniyle tedbirler alınması ve uygulanması gerekliliğini bu sözlerle vurgulayan iktidar, koşullar ağırlaştıkça ve tablo kötüleştikçe daha dar hürriyetli bir idare haline gelinebileceğinin sinyallerini böylelikle vermiş oluyordu.

Zaman ilerledikçe, DP iktidarının önüne farklı sorunlar çıkmıştır. Öyle ki, 1958 yılının başında DP'nin dış siyaseti de sıkıntılı bir hale bürünmüştür. İktidar bütün çabalarına karşın, Balkan İttifakı'ndan sonra Bağdat Paktı'nın da, çöküşünü önleyememişti. Böylece Batı'nın izinden yürünerek, canla başla uygulanmaya çalışılan, SSCB'ni askeri örgütlerle çemberleme siyaseti, özellikle Türkiye'nin öncülük ettiği bölgede çökmüştü. DP'nin hem içte, hem dışta Türkiye'yi küçük bir Amerika yapma hayalleri de inkıtaa uğramakta idi. Irak İhtilali'nin iç siyasetteki en önemli sonucu, DP yöneticilerinde bir ihtilal korkusu yaratması ve bunu önlemek için giderek bir diktatörlük yoluna itilmeleri olmuştur (Eroğul 2003:130). Öyle ki, Menderes, 6 Eylül 1958'de Balıkesir'de muhalefeti Irak'taki devrimin benzerini yapmak istemekle suçlayıp, muhalefete darağaçlarını hatırlatmıştır. 21 Eylül'de İzmir'de De Gaulle düzenini örnek almak istediğini gösteren sözler söylemiştir. Devlet görevlilerine baskı yapılırsa, demokrasiye paydos deneceğini de belirtmiştir. İnönü bu sözleri cevapsız bırakmamış (Akşin 1998: 238), bu nedenle de karşılıklı

suçlamalarda büyük bir artış yaşanmıştır (Albayrak 2004: 520). O günlerde, iktidar muhalefeti *malum ve meşum gayeler* peşinde koşmakla, yani ihtilalcilikle suçladığı bir dizi konuşma yapmış ve buna karşılık, CHP Meclis grubu bir bildiri ile bu iddiaları yalanlayarak, iktidarı yeni bir şiddet ve baskı devri açmakla itham etmiştir (Uyar 2001: 37). İktidarın yarattığı ve muhalefetin de giderek arttırdığı siyasi gerginlik, bir muhalefet cephesi kurulması yolundaki girişimlerin canlanmasına neden olmuştur. İlk adım, Hürriyet Partisi'nden(HP)gelmiştir, HP'nin yönetim kurulu yayınladığı tebliğde; "*müstakbel seçimlerde muhalefet lehine tecelli edeceğinde şüphe olmayan vatandaş ekseriyeti reylerini, Meclis ekseriyeti haline getirmek, bu suretle ekalliyetteki bir partinin demokratik rejime paydos diyebilme temayülünü kesin olarak bertaraf etmek halledilmesi gereken en mühim davadır*" sözleriyle muhalefete birleşme çağrısı yapmış (Cumhuriyet 6 Ekim 1958) ve muhalefet partileri, 7 Ekim 1958 tarihinden itibaren güç birliği görüşmelerine başlamışlardır (Cumhuriyet 8 Ekim 1958, 10 Ekim 1958, 11 Ekim 1958). Bunun üzerine, iktidar harekete geçmiş ve Başbakan Menderes kamuoyunda destek sağlamak amacıyla geziler tertip etmiştir (Çizmeli 2007: 649)^{iv}.

Başbakan Adnan Menderes, 12 Ekim 1958 tarihli Manisa İl Kongresi'nde, "*...politika ve ihtirastan vareste vatandaşların kin ve husumet cephesine karşı bir vatan cephesi kurulmasını*" istemiştir (Ahmad ve Ahmad 1976: 185, Cumhuriyet 13 Ekim 1958). Başbakan'ın V.C.'ni ilk kez dillendirdiği bu konuşmasıyla, halka dayanarak, muhalefeti etkisiz hale getirebilecek alternatif yollar aradığını ortaya koymuştur (Demir 2011: 165). Başlatılan bu siyasal kampanya da, iktidarın muhalefeti algılayış biçimi çok net bir biçimde ortaya konmakta idi. Bu kampanyanın amacı, *bozguncu muhalefet* ile ancak bir cephe oluşumunun baş edebileceği düşüncesinden hareketle, partiye katılımları artırmak ve partiyi güçlendirmektir (Uyar 2001: 21). Böylelikle muhalefetin ekonomi politikaları üzerinde yoğunlaşan eleştirilerine karşı durabilmek ve politikalarını uygulayabilmek için gereken desteği halktan alabilmenin yolu da açılmış olacaktı. Bu yönüyle de, vatan cephesi, iddialı ekonomik kalkınma programlarının uygulanmasında, Demokratları desteklemesi amaçlanan yurt sever bir hareket olarak da görülmekte idi (Karpaz 2007: 147).

Muhalefetin bu cepheleşme hareketine tepkiyle cevap vermiştir. HP, "*V.C'.nin amacının yapıcı ve müspet fikir ile prensiplerinden mahrum olan buna mukabil ağır hatalarla dolu bulunan ve memleketine aykırı olduğu aşikar hale gelen bir politikanın mesuliyetine iştirak manası taşıyan bu çağrının tek hedefi olsa olsa Menderes iktidarını uzatmak olacağından aklı başında hiçbir vatandaşı heyecanlandırmayacak ve reddedilmeye mahkum bir davet olarak kalacaktır*" sözleriyle eleştirirken (Cumhuriyet 14 Ekim 1958), CHP lideri İsmet İnönü de Başbakanın kendi yanlış yolunda kendisini tutanlarla bir cephe teşkil edilmesini ve ona süslü adlar verilmesini istediğini, bunun yerine hakikatleri anlatmasının daha iyi olacağını ifade etmiştir (Cumhuriyet 15 Ekim 1958). CKMP lideri Osman Bölükbaşı ise, "*bir memleket her şeyi ile vatanıdır. Burada ancak dış düşmana karşı cephe kurulur*" diyerek, iktidarın ayrımcı tutumuna dikkat çekmiştir (Cumhuriyet 27 Aralık 1958). Bu açıklamaların ardından da, muhalefet görüşmelerini artırmıştır. İlk

olarak, Cumhuriyetçi Millet Partisi ile Köylü Partisi birleşerek, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) ismini almıştır (*Cumhuriyet* 16 Ekim 1958; 17 Ekim 1958). Ardından da, CHP ile HP arasında kurulabilecek işbirliği için, İnönü başkanlığında görüşmeler yapılmıştır. Siyasal gündemdeki bu birleşme çabalarının, seçim öncesinde başarısızlıkla sonuçlanan işbirliğinden farklı bir nitelik taşıdığı, 1957 sonbaharında yalnız seçimde işbirliği öngörülürken, bir yıl sonra partilerin örgütsel bütünleşmesi noktasına gelindiği değerlendirilmiştir (Güngör 2004: 484). Muhalefetin güç birliği çabalarını sıkılaştırması ile birlikte, üzerlerindeki baskı artırılmış, gösteri ve toplantıları engellemeye çalışılmıştır^v. O günlerde konuşan Bakan Tefik İleri, “onların cephesi iktidar hırsı içinde olanların cephesidir. V.C. de Türk Milletinin cephesidir diyerek, siyasi cepheleşmeyi keskinleştirmiştir. İsmet İnönü de bu sözlere; “mücadele, Türk Milleti ve onun haklarını gasbetmeye çalışan bir avuç insan arasındadır” diyerek cevap vermiştir (*Cumhuriyet* 16 Aralık 1958).

DP, tabanını genişletme ve halk kitlesini seferber etme girişimine ağırlık vermiş, bir *yan örgütü* şeklinde tasarladığı V.C.’ne, DP’nin il, ilçe, bucak ve ocak örgütlerini katılmaya çağırmıştır (Uyar 2001: 21). Bu noktada, T. Demirel’in, V.C.’nin hukuki niteliğinin net olmadığı yönündeki sözleri önemlidir. Demirel’e göre, V.C. aslında ne bir parti, ne partinin yan kolu, ne dernek, ne de DP’nin hukuken tanınmış bir parçasıdır, sadece partinin ocak teşkilatları tarafından kurulmuş kimi zaman ocak teşkilatından başka bir şey olmadığı iddia edilen bir oluşumdur (2011: 291). Şu da bir gerçek ki, V.C. örgütlenmesinin hukuki niteliği dönemin basını tarafından da sorgulanmıştır, V.C.’nin iktidar tarafından DP’den farklı bir oluşum olarak sunuluyor olması eleştirilmiş, hatta Anadolu Ajansının(AA) bir haberinde kullandığı *DP V.C.’ne İltihaklar* ifadesinden yola çıkılarak, V.C. ile DP arasındaki ilişkinin net bir şekilde kabul edilmiş olduğu ifade edilmiştir (*Cumhuriyet* 22 Ağustos 1959). Söylemlerde farklı anılsa da, uygulamada V.C.’ne katılan üyeler aslında DP’ye kayıt oluyorlardı, sadece V.C. olarak sunuluyordu (Akşin 1998: 238).

Kısa sürede, V.C.’nin ocak ilçe örgütleri gibi çeşitli aşamaları oluşturulmuş (Çavdar 2000: 79), yurdun çeşitli yerlerinde şubeler açılmaya başlanmış ve büyük bir hızla ülke çapına yayılmıştır (Eroğul 1998: 222-223) Bu şubelerin açılışı ve hızlı bir biçimde örgütlenmesinde Başbakanın birebir etkisi söz konusudur. Menderes, 1958 yılı Aralık ayı itibarıyla, DP Teşkilatına bir tamim göndermiş, bu yönde yapılan çalışmalara ve alınan neticelere ilişkin bilgi istemiş ve V.C. için azami gayret sarf edilmesi gerekliliğini vurgulamıştır (*Cumhuriyet* 4 Aralık 1958). Öte yandan, 31 Aralık 1958 tarihinde, devlet memurlarının partilere üye olabileceklerine ilişkin bir düzenleme yapılmıştır. Fakat bu durum, bir baskı mevzuu olarak kullanılmaya başlanıp, Devlet ve özel idarelerle belediyelerde çalışanların DP’ye kaydolmalarının istendiğine dair çıkan haberlerin artması üzerine, CHP Meclis grubu toplanarak, bir tebliğ yayınlamış, memur, işçi ve hizmetlilerin maaş ve ücretlerinden mahrum

edilmek manevi tehdidi altında, DP'ye kaydolunmaya zorlandıklarını belirtilerek, Meclis tahkikatı açılmasını istemiştir (*Cumhuriyet* 21 Ocak 1959).

Muhalefetin veryansını dikkate almayan iktidar, bütün enerjisini partiye bağlı olmayan ve muhalefet partilerine üye olan vatandaşların da DP'ye çekilmesi konusunda yoğunlaştırmış ve Menderes konuşmalarında bilinçli olarak muhalefete yönelik eleştirilerini üst yönetimi hedef tutmuş, alt düzeydeki parti üyelerini ve sempatanlarını DP saflarına çağırıştır. Hükümet yandaşı basın da “muhafif parti üyelerinin partilerinden kitleler halinde istifa ettiği ve DP'ye geçtiği” haberlerine ağırlık vererek, kamuoyunda böylesi bir hava yaratılmasını sağlamaya çalışmışlardır (Güngör 2004: 486; Uyar 2001: 39). Buna karşılık, muhalif ve tarafsız basın bu haberlerin asılsız olduğunu sürekli vurgulayarak, *gerçeğin çarpıtılmasını* engellemeye çalışmışlardır. Örneğin, *Cumhuriyet'in* CKMP'nin V.C.'ne katılma kararı aldığı yönünde çıkan haberin parti tarafından yalanlandığını sütunlarına taşıması bunlardan biridir (23 Ocak 1959). Görüldüğü gibi, basında V.C. Ocaklarına ilişkin yoğun bir ilgi söz konusudur. Burada ön plana çıkan haberler, daha ziyade cepheye üye olma biçimleri ile ilgilidir. Şöyle ki, haberlerde ya V.C. katılımlarına ilişkin bilgilerin asılsızlığı konu edilmekte, ya da cepheye katılan bireylerin katılım amaçlarına dikkat çekilmektedir. Bununla ilgili olarak verilebilecek ilk örnek, V.C'ne kaydolan ilk kişiye altın kalem hediye edildiği yönündeki haberdur (*Cumhuriyet* 9 Temmuz 1959). Buna benzer bir başka örnek, Konya'nın bir ilçesinde yeni açılan bir V.C. lokalinde iki gün üst üste her gelene bedava çay ikram edildiği ve karşılığında misafirlerin V.C.'ne kaydoldukları şeklindedir (*Cumhuriyet* 29 Ocak 1960). Cepheleşme hareketinin bu promosyon faaliyetlerinin daha da ilerletilip, bir maddi kazanç sunumuna dönüştürüldüğüne ilişkin haberler de vardır. Örneğin, “Bir V.C. Ocağı nasıl kuruldu?” başlıklı haberde, daha evvel Üsküdar İhsaniye'de CHP Kasım Gülek Ocağına mukabil olarak açılan DP'nin Adnan Menderes V.C. Ocağı Başkanı Hasan Erim'in ocağın kuruluşu için kendilerine 60 bin lira teklif edildiğini, arkadaşlarına da muhtelif yerlerde dükkânlar önerildiğini, fakat bunların yerine getirilmediğini, buna karşılık DP'den istifa ettiği açıklamasını yaptığı belirtilmiştir (*Cumhuriyet* 28 Ocak 1959).

İktidarın yürüttüğü bu siyasal kampanya da en yoğun biçimde kullandığı araç, devlet radyosu olmuştur. Radyoda cepheye katılan insanların listeleri her gün yayınlanmıştır. Yassıada mahkeme tutanaklarında, DP Teşkilatı tarafından gönderilen muhalefet partilerinden istifalar ve V.C'ne iltihak listelerinin doğruca Başbakanlığa geldiği, bu listelerin Menderes'in emriyle özel kalem müdürlüğünde toplandığı ve DP Genel İdare Kurulu üyelerinden Remzi Birand tarafından incelendikten sonra, AA'na ve oradan da radyo idaresine gönderilerek yayımlandığı, günün muhtelif saatlerinde yayımlandığı bilgisi yer almıştır (Tunçkanat 1996: 140).

V.C. radyo yayınları, büyük tepki çekmiştir. Bunun nedeni, radyodan ilan edilen isimlerin gerçek dışı olmasıdır. Listelerde bebekler, çocuklar (*Cumhuriyet* 9

Şubat 1959; 12 Şubat 1959), ölmüş kimseler (*Cumhuriyet* 10 Şubat 1959; *Cumhuriyet* 19 Aralık 1960) ve hatta sahte isimler yer almıştır (*Cumhuriyet* 15 Eylül 1959)^{vi}. Bu iş öylesine yaygınlaşmıştır ki, kimin gerçekten V.C.'ne katıldığını öğrenmek mümkün olamamıştır. Birçok kişinin adı kendisinin haberi olmadan cepheye katılanların arasında geçirilmiştir. Örneğin, “Radyoya Savcılık Yolu İle Tekzip Yollanıyor” başlıklı haberdeki bilgiye göre; CHP Pozantı ocağından 81 üyenin V.C.'ne geçtiği haberinin doğru değildir, aksine 15 yeni üye kaydı alınmıştır (*Cumhuriyet* 23 Aralık 1958). “Antalyalıları Güldüren Radyo Haberi” başlıklı bir diğer örnekte de, radyo tarafından 381 arkadaşı ile Hür P.den DP'ye^{vii} geçtiği ilan edilen Ali Paşa Ünal, DP Ocak Başkanı bulunduğu bilgisi verilmiştir (*Cumhuriyet* 13 Ocak 1959). Bir başka haberde de, kahve ocağını kapatan bir kişinin muhalefet partisi ocağını kapatmış gibi gösterildiği, bu durumun halk tarafından hayretle karşılandığı ifade edilmiştir (*Cumhuriyet* 2 Şubat 1959). Bu yönde bir diğer haberde, CKMP'lilerin V.C.'ne geçtikleri yönündeki radyo haberinin isimi geçenler tarafından yalanladığı yönündedir (*Cumhuriyet* 8 Mart 1960). Başka bir haberde de, 7 ve 9 yaşlarındaki iki kardeşin radyodan V.C.'ne katıldıklarını duyduklarını ve “V.C.'nin anlamını dahi bilmedikleri aktarılmıştır (*Cumhuriyet* 22 Mart 1960)^{viii}. Bir diğer haberde de, radyonun 19 Aralık cumartesi günü 13 haberler bülteninde, Beykoz Gümüşsuyu ocağından 13 üyenin istifa ederek, DP V.C.'ne geçtiğini bildirdiği yönündeki haberden dolayı, CHP Beykoz İlçesi Yönetim Kurulunun Basın Yayın Umum Müdürünü, Radyo Müdürünü, bülten hazırlayanı ve bülteni okuyan spikeri dava etmeye karar verdikleri bilgisi aktarılmıştır (*Cumhuriyet* 27 Aralık 1959). Bir başka haber ise, V.C.'ne katılan devlet opera ve tiyatro sanatkarlarının katılımının bildirildiği haberde, sanatkarların konuşmalarını bir kağıttan okudukları notu düşülmüştür (*Cumhuriyet* 8 Eylül 1959)^{ix}. Haberlerden anlaşıldığı gibi, V.C. katılımlarının gerçeği yansıtmadığı ya da gerçekten bir katılım varsa dahi bunun bir zorlama ile olduğu yönünde inanç söz konusudur^x.

Radyonun yayının halkı sıkması ve şikâyetlerin artması üzerine V.C. listeleri, yurdun dört köşesinden haber emisyonunda yayınlanmaya başlamıştır. Bu kampanya, insanları o denli usandırmıştı ki, birçok kentte Radyo İstasyonlarından Ajans Haberlerini ve Partizan Neşriyatı Dinlemeyenler Derneği kurulmuştur (Ahmad ve Ahmad 1976: 185; Albayrak 2004: 523; Bigat Cerrahoğlu 1996: 100; Erer 1965:357; Zürcher 2000: 348)^{xi}. Bir müddet sonra, dernek kurucuları hakkında cemiyetler kanununa muhalefetten, bir aya kadar hapis, 100 lira para cezası istenen bir dava açılmıştır. Görülen davalarda sanık avukatları yaptıkları müdafaada; AA'nda Basın Yayın ve Turizm Bakanlığı'nın demokratik haber gayesinden uzaklaşan bültenini dinletmeyerek, ıslah yoluna gitmek olduğunu söylemiş ve kendisinin halk için hiçbir faydası olmadığını iddia ettiği V.C.'ne geçiş haberleri ile sinir hastalığına uğradığını ve bu yüzden şikâyetçi kütleye yardım etmek istediğini anlatmıştır (*Cumhuriyet* 10 Şubat 1959). İktidar radyoya yönelen bu tepki karşısında, çoğu yerlerde haftalık olarak yayınlanan ve o haftanın iktidarı ilgilendiren olumlu haberlerinin yer aldığı

V.C. adında propaganda gazeteleri yayınlanmaya başlamıştır^{xii}. Böylece bütün ülkede, bir tarafta Güç Birliği Ocakları, öbür tarafta V.C. ocakları olmak üzere, iki düşman blok haline gelmeye başlamış ve memleketi kanlı bir kardeş kavgasına aday hale getirmiştir (Eroğul1998: 222–223). Basına yansıyan haberler de bu görüşü destekler niteliktedir. “Bir V.C. Ocağı Kongresinde Delegeler Karşılıklı Ateş Açtılar” (*Cumhuriyet* 27 Temmuz 1959)^{xiii}, “Particilik yüzünden meydan kavgası” (*Cumhuriyet* 7 Ocak 1960), “Radyo, Gelin - Kaynana kavgasına Yol Açtı” (*Cumhuriyet* 22 Ocak 1959), “Bir muhtar particilik yüzünden öldürüldü” (*Cumhuriyet* 1 Ağustos 1959), “Particilik Yüzünden Yaralama” (*Cumhuriyet* 25 Eylül 1959). DP ve CHP'liler camilerini ayırdı (*Cumhuriyet* 5 Aralık 1959) şeklindeki haberler bunlardan bazılarıdır.

V.C.'ne katılmak veya katılmamak insanların gündelik hayatlarını kolaylaştırma ve zorlaştırmada belirleyici bir unsura dönüşmüştür^{xiv}. O günlerde basında yer alan bir haber, bu durumun vahametini ortaya koyar niteliktedir. 7 Şubat 1959 tarihli *Cumhuriyet*'in “V.C.'ne Aza Kaydı İçin Yapılan Vaatler” başlıklı haberine göre; bir V.C. ekibi, Sivas'ın köylerini ciple gezerek, ocak açmaları şartıyla, köylere *köyünüze yol yapacağız, kredi vereceğiz, cami yaptıracağız* diye vaatlerde bulunuyorlardı. *Cumhuriyet*'in 12 Şubat 1959 tarihli haberine göre de, “eğer bir köy CHP'yi desteklemekte devam ederse, elektriği kesilebiliyordu. “V.C. için baskı iddiaları” başlıklı bir başka haberde, belediye doktorlarına cepheye üye olmadıkları takdirde başka yerlere tayin olunacaklarının bildirildiği söyleniyordu (*Cumhuriyet* 22 Mart 1960). Buna benzer bir diğer haber de, “V.C.'ne Girmeyen Belediye Reis muavininin vazifesine son verildi” şeklindedir. Haberin devamında, bu kişinin yerine bir süre önce V.C.'ne giren Belediye Meclisi azalarından birinin getirildiği belirtiliyordu (*Cumhuriyet* 2 Ekim 1959). Bu da şunu gösteriyordu ki, V.C.'ne katılan kişilerin sağladıkları avantajlarda söz konusu idi. Örneğin, *Cumhuriyet*'in 5 Mart 1960 tarihli haberinde, V.C.'ne katılan bir kişinin otobüs müdürü olduğu, zabıta müdürleri 230 lira maaş alırken, bu kişinin 1250 liradan işe girdiği belirtiliyordu. Cepheye üyeliğin getirdiği kazançlardan birinin *özgürlüğe* kavuşma olduğunu da hakkında açılan davadan dolayı tutuklu bulunan Maraşlı gazetecinin V.C.'ne geçişiyle birlikte Başbakanın affetmesi ve cezaevinden çıkmasına ilişkin haber ortaya koymuştur (*Cumhuriyet* 26 Ağustos 1959)^{xv}. Bütün bunlar gösteriyordu ki, devlet veya iktisadi devlet teşekküllerinde en küçük bir görev bile verilirken, V.C. ocaklarına kaydedilme şartı, ilk ve esaslı bir gerekli şart olarak göz önünde bulundurulur hale getirilmiştir (İleri 1996: 59). Başbakan A. Menderes'in özel kalem müdürü olan E. Yavuzalp'ın tanık olduğu bir başka olayda, bu durumu doğrular niteliktedir. Yavuzalp, bir banka genel müdürünün V.C.'ne girmeyi reddetmesi üzerine, buna aracılık yapan bir bakana Menderes'in *bu zat bizden mi değil mi, artık belli etsin* dediğini ve bu duruma çok hiddetlendiğini aktarmıştır (1991:31). Gelineen noktada, V.C.'ne katılanlara avantajlar sağlanırken, diğerleri cezalandırılır olmuştur. Öyle ki, İstanbul Galata'da işsiz güçsüz haraç alarak hayatlarını idame ettirenlerden bazılarının V.C.'ne geçerek, Başbakan'dan imzalı katıldıklarına ilişkin belgeleri komiserlere göstererek, serbest

bırakıldıkları bile iddia edilmiştir. Benzer bir biçimde, Ahmet Salih Korur da, “V.C.’ne bir şey olurum, bu bir fırsattır ben geride kalmayayım” gibi düşüncelerle girenlerden bahsetmiştir (aktaran Demirel 2011: 292). Buna karşın, Samet Ağaoğlu ise, hatıratında Yassıada mahkemelerinde aksini ifade etmelerine karşın birey ya da kuruluşların üzerinde herhangi bir zorlamaya gidilmediğinde ısrar etmiş ve bu konuya ilişkin bir anısını paylaşmıştır. Maliye Bakanı H. Polatkan’ın bir banka müdürüne, V.C.’ne katılmasını tavsiye ettiğini bunun üzerine de banka müdürünün katılmaması halinde bir sorun olup olmayacağını kendisine sorduğunu aktaran Ağaoğlu, Polatkan’ın kendisine bir imada bulunup bulunmadığını teyit ettikten sonra, müdürü bu konuda endişe etmemesi yönünde ikna ettiğini aktarmıştır (1967: 128–131). Ağaoğlu, her ne kadar hatıratında aksine inandırmaya gayret etse de, aslında kendisinin aktardığı bu anı dahi bir yönüyle insanların bir taraf ait olma/olmama baskısını içlerinde taşıdıkları bir süreçte olduklarını gösterir niteliktedir.

DP iktidarının hem partili olmayanlara, hem de partililerine yönelik giriştiği bu sivil yapılanma üzerinden siyasal iletişim faaliyeti, muhalefet tarafından baskı siyaseti^{xvi} olarak öylesine net bir şekilde dile getirilmiştir ki, 27 Mayıs darbesinin gerekçeleri arasında V.C. de yer almış, hatta konu Yassıada mahkemesinde incelemeye alınmış; bu girişime ilişkin ilginç iddialar ortaya atılmıştır ki, en dikkat çeken şu olsa gerektir: “...bu listelerin radyoda okunmasından dolayı DP, 11.883.800 lira reklam yayın ücreti, 1.75.070 lira belediye harcı ve 236.676 lira damga resmi olmak üzere hazine ve belediyeyi 13.845.546 lira zarara sokmuştur” (Tunçkanat 1996: 140- 141)^{xvii}.

Hükümetin V.C. baskılarını bu denli yükseltmesi üzerine, CHP’li bir heyet de karşı atak olarak, bir Türkiye gezisi başlatmıştır (Ahmad ve Ahmad 1976: 197). CHP başta olmak üzere, diğer muhalif partiler ve muhalif basın V.C.’nin vatandaşları bölmeye yönelik olduğunu ve V.C.’ne insanlar zorla ve baskı yoluyla vaatlerle geçirilip, üye sayılarının da abartıldığını ifade etmişlerdir (Uyar 2001: 59). Bu durum hükümeti daha da sınırlendirmiş, muhalefet partilerin konuşmacıları hakkında soruşturma açarak sindirme ve yıldırma çabası içine girmişlerdir (Ahmad ve Ahmad 1976: 198).

DP milletvekili R.S.Burçak hatıratında, 1959 yılının Ocak ayı ortalarında Menderes’e gönderilen telgraf sayısının 20.000’e ve V.C.’ne katılanların 200.000’e yaklaştığını belirtmiştir. Burçak, ayrıca Aralık 1959’da V.C.’ne üye olanların sayısını da 973.170’e olarak ifade etmiş ve bu üyelerin illere göre dağılımını şu şekilde vermiştir:

Tablo 1: V.C. üyelerinin illere göre dağılımı

Adana	18.000
Adıyaman	9.000
Afyon	12.373

Ağrı	2.918
Amasya	4.600
Ankara	22.946
Antalya	8.039
Artvin	8.525
Aydın	15.985
Balıkesir	17.583
Bilecik	4.030
Bingöl	2.586
Bitlis	4.050
Bolu	13.262
Burdur	12.121
Bursa	17.814
Çanakkale	4.325
Çankırı	6.443
Çorum	14.198
Diyarbakır	19.203
Denizli	14.175
Edirne	9.297
Elazığ	15.888
Erzincan	7.787
Erzurum	10.052
Eskişehir	11.547
Gaziantep	17.355
Giresun	11.300
Gümüşhane	18.174
Hakkari	2.000
Hatay	8.666
Isparta	5.000
İçel	12.356
İstanbul	82.182
İzmir	38.667
Kars	29.803
Kastamonu	3.500
Kayseri	13.751
Kırklareli	1.240
Kırşehir	13.254
Kocaeli	6.847
Konya	60.975
Kütahya	9.325

Malatya	27.288
Manisa	20.480
Maraş	10.722
Mardin	8.906
Muğla	12.885
Muş	3.500
Nevşehir	6.636
Niğde	27.297
Ordu	6.500
Rize	4.486
Sakarya	15.780
Samsun	7.782
Siirt	6.468
Sinop	8.737
Sivas	53.000
Tekirdağ	15.968
Tokat	18.447
Trabzon	11.184
Tunceli	27.823
Urfa	18.275
Uşak	10.786
Van	14.981
Yozgat	6.697
Zonguldak	7.300

Umumi Yekun:

973.170

Kaynak: Burçak 1998 : 605-606

H.Uyar, R. S. Burçak'ın vermiş olduğu listenin, DP il yönetim kurullarının bildirdiği listelerden alınması nedeniyle çok sağlıklı olmadığını belirtmiş ve aynı tarihlerde DP bültenlerinde yer alan rakamlarla Burçak'ın verdiği rakamlar arasında tutarlılık olmadığını, rakamların partili organlar tarafından hazırlanmış olması nedeniyle "abartı" taşıdığını ifade etmiştir (Uyar 2001: 114-115).

İktidar bütün bu olumsuz tabloya karşın, cepheleşme hareketine daha da ağırlık vermiştir. Menderes, Cumhurbaşkanı C.Bayar'dan beklediği desteği alırken, grubu özellikle de DP içindeki bazı ileri gelenler, böyle bir örgütün gereksizliğini savunmuşlar^{xviii} ve bu girişimin DP'nin Ocak, Bucak ve Genç Demokratlar Örgütü'ne rakip olabileceğini; partiyi zayıflatacağını ileri sürmüşlerdir (Albayrak 2004: 522). Buna karşın, Başbakan A. Menderes'in emriyle, V.C. Ocakları açma faaliyetleri

hızlandırılmış, tarafsız vatandaşlar ve özellikle de CHP'lileri DP safına çekmek için yeni bir kampanya açılmasına karar verilmiştir. S. Ağaoğlu ve CHP'den ayrılıp, DP'ye geçmiş olan A. Topaloğlu'nun görevlendirildiği bu çalışmada, CHP il teşkilatı içindeki ihtilaf dolayısıyla işten el çektirilen veya haysiyet divanına verilen muhtelif kademelerin idare kurulları başkan ve üyeleri ile taraftarları üzerinde yoğunlaşmıştır (*Cumhuriyet*, 8 Mart 1960). Bunun sonucu olarak da 146. V.C. Ocağı açılmıştır. Muhalefetten ayrılan 400 kişi tarafından kurulduğunu ifade edilen ocağın açılış konuşmasında, V.C.'nin "ölülerin değil, insafsız muhaliflerden nefret eden insanların kurduğu bir cephe" olduğu vurgulanmıştır (*Cumhuriyet* 21 Mart 1960). Fakat kamuoyunda V.C. inanırlığını yitirmiş halde idi. İktidar sözcüleri her ne kadar aksini belirtse de, halk arasında V.C. oluşumu itibarını yitirmiş ve hatta artık *dalga* geçilir hale gelmiştir. Bunun en ilginç örneği, İmar Bakanı aynı zamanda Fenerbahçe spor kulübü başkanı olan Medeni Berk'in yaşadığıdır. Fenerbahçe'nin aldığı bir yenilgi sonrası taraftarlardan biri, Berk'in duyacağı şekilde; Fenerbahçe'yi V.C.'ne benzetmiş ve "dökülüyor" tabirini kullanmış, etraftaki kalabalıkta da gülüşmeler yaşanmıştır. Bunun üzerine, Berk bir müddet kalabalığa bakmış, arabasına binip uzaklaşmıştır (*Cumhuriyet* 17 Mart 1960). Geline nokta, Başbakan A.Menderes'in durumu değerlendirme ve gerçeği kurma biçimi düşündürücü idi. Başbakan İskenderun nutkunda şunları söylemiştir:

"Bu bir nifak yoludur. Fesat yoludur. Terk etmek lazım gelir. Vatan bütünlüğünü millet beraberliğini bozmamak icap eder. Onun için nifak cephesinden ayrılıyorsunuz. V.C.'ne geliniz, sevgili vatandaşlarım dedim. O günden beri sevgili vatandaşlarımız, fevç fevç nifak cephesini bıraktılar, V.C.'ne geçtiler. V.C.'ne geçenlerin sayısı bir milyonu aştı. Şimdi nifakta azgınlık edenler 1958 sonlarında olduğu gibi değildir. Bunun için V.C.'ne iltihakta vatandaşlarımızın devam etmesi nifakın ve memleket meselelerinin getirilebilecek zararların millet beraberliğine vurulacak muhtemel darbelerin önünü almaların biricik yoludur. Bütün imkânlar vatan içindir. Nifak cephesi mutlaka kahredilmelidir. Nifak kahrolsun. Türk milletinin bir defa daha hadiselerin gidişine "artık söz milletindir" demesi zamanı gelecektir. Hiçbir kuru tehdidin tesiri altında kalacak insanlardan değiliz. Nifaka her zaman dur demesini nifakı kahretmesini bileceğiz. Aziz İskenderunlular V.C.'ne (*Cumhuriyet* 15 Şubat 1960)^{xix}.

V.C. örgütlenmesinin başladığı Ekim 1958'den Mayıs 1960 tarihine kadar geçen bir buçuk yılı aşan süre boyunca, iktidar ve muhalefet arasındaki ilişkiler daha da gerginleşmiş, hatta düşmanlık boyutlarına ulaşmıştır. Muhalefetin vatandaşları isyan ve ihtilale teşvik ettiğini, bu nedenle de gayri meşru bir hale geldiğini ilan eden hükümet, uzunca bir süre CHP ve CHP'ye yayın ait organlarının illegal bir hareketlenme içinde olduğuna dair bir suçlama kampanyası yürütmüştür. Öyle ki, V.C. Ocaklarında alenen CHP'nin kapatılması istenmiştir (*Cumhuriyet* 18 Eylül 1959). Bu düşüncenin somutlaştırılması ise, Meclis'te bir soruşturma

komisyonun kurulması kararı ile olmuştur. İktidar maalesef ihtilalin hissedilir hale geldiği o günlerde dahi yüzünü somut çözümlere çevirmekten uzak tutmuştur. V.C. ile ayırdığı ve bozguncu ilan edip suçunu sahiplendiği muhalefeti, Tahkikat Komisyonu ile de mahkûm etmeye karar vermiştir. Fakat ne V.C'nin ne de Tahkikat Komisyonu'nun devamı gelmemiş, 27 Mayıs 1960 günü asker yönetime el koymuştur.

V.C. kampanyası toplumda birlik beraberlik yaratmak söylemi üzerine bina edilmekle birlikte, uygulama istenildiği gibi neticelenmemiştir. Cephe, sadece DP'lilere değil, bütün vatandaşlara açık bir oluşum olduğu ifade edilmesine rağmen, birleştirici bir yapılanma olmaktan ziyade ayrımcılığı körüklemiş, toplumda kutuplaşmalar yaratmış öyle ki, DP ve CHP'liler kahvelerini, camilerini ayırıp, çocuklarını evlendirmez hale gelmişlerdir (Uyar 2010). Bu siyasal kampanya boyunca kullanılan araçlar ikna edici olmadan uzak olup, aksine bireylerde tepkiye varacak derece de gerçeği bozmuşlardır. Bu durum, bir kampanyayı hedefe götürecek olan güven duygusunun en baştan sarsılmasına yol açmıştır. Bu noktada, muhalefet sözcülerinin ve yararlandıkları iletişim araçlarının etkisi de yadsınmamalıdır.

27 Mayıs ihtilali ardından çıkan bir yazıda da denildiği gibi, DP iktidarının memlekette ikilik yaratarak zümre menfaatlerine hizmet ettiği, kendi partilerine girenlere büyük menfaatler temin ederek, karşı partiden olanları söndürmeğe yeltendiği, partisiz olanları avlamak için türlü desiseler kullandıklarını böylece memlekette hürler ve köleler yaratmak istediklerini böylelikle de kitleler arasında muhabbet yerine kin saygı nefret tohumları serpererek, milli birliği sarsmağa yeltendikleri "büyük bir hata"dır (Nebioğlu 1960: 418). Bu yönüyle de V.C. oluşumu, Yassıada yargılamalarında, "V.C. Yolsuzluğu" şeklinde ifade bularak, dava konusu olmuştur. V.C. Davası kararı gerekçesi şu şekildedir: "*Muhalefeti bir düşman topluluğu ve ehlihalip camiası ilan etmek, kurduğu dikta rejimini savunmak üzere 'vatan cephesi' kurmak ve yönetmek onu örtülü ödenekten beslemek*" (İleri 1996: 17; Uyar 2001: 116). Burada en ilginç nokta ise, Menderes'in savunmasında, V.C.'nin "tesadüfen sarfedilen bir sözün akislerinden" doğduğunu ifade eden ve DP, V.C. bağına kabul eden şu sözleri olmuştur:

"V.C. Ocakları, DP bucağına bağlı olan bir DP Ocağından ibarettir... Muhalefet bir cephe altında toplanırken iktidara mensup olanların bu teşekkül karşısında birlik olarak hareket etmelerini temin etmek için tesadüfen sarfedilen bir sözün, akisler yaratarak vatandaşların DP V.C. ocağına kaydoluyoruz şeklindeki sözlerinden doğmuştur. V.C. sözü siyasi bir slogandan ibarettir. DP'den ayrılanların veya tarafsız vatandaşların bir birlik haline getirilmesi için sarfedilmiş bir slogan... Mevcudiyeti, maddi yeri yoktur. Elle tutulur, gözle görülür bir teşkilat değildir. Memleketi asayiş bakımından bir müdafaa davranışından ibarettir. Bir Vatan cephesi kurmak suretiyle bütün vatandaşları tek parti içinde toplamak akla hayale gelecek şey değildir"(aktaran Demirel 2011: 293).

Yargılama sonucunda, A. Menderes, R. Koraltan, bazı bakanlar ve bazı DP genel kurul üyeleri (toplam 19 kişi) bu konudan dolayı suçlu bulunup, mahkûm edilmişlerdir (Ekşi 2005: 70).

V.C. üzerinden iktidar ve muhalefet eksenli oluşturulan toplumsal ve siyasal cepheleşme, darbe gerekçelerinden biri olmakla kalmamış; iktidar partisinin kapatılmasının da gerekçeleri arasında yer almış fakat bir de, sonrasında partilerin ocak ve bucak örgütlerinin kapatılmasına neden olmuştur. 1965 tarihli Siyasal Partiler Kanunu'nda parti örgütlerinin en alt birimi olarak ilçe örgütü belirlenmiştir. DP-CHP çatışmasına bir tepki olarak ortaya çıkan bu tavır ile, partilerin kitlelerle ilişkilerini sağlayan iki ayaktan biri kesilmiştir. Bunun eksiği 1961 anayasası ile sendika, kooperatif ve derneklerin siyasal yaşamın içerisine dahil edilmesiyle kısmen de olsa giderebilmiştir. Ancak 12 Eylül 1980 darbesi ve yönetiminin bu yapılanmalara yönelik siyaset yasağı getirmesi demokrasinin diğer ayağının da kesilmesine yol açmıştır. Hatta, demokrasinin kılcal damarlarının yok edilmesi olarak tanımlayabileceğimiz bu iki uygulama, siyasal partilerin kitlelerden kopmaları sonucunu da doğurmuştur. Özetle, bu örgütün çalışmaları tek parti egemenliği düşüncesinin başka bir şekilde ortaya çıkmasına yol açmış olması bakımından eleştirilmiştir (Uyar 2001: 125). Kuşkusuz ki, çağdaş demokrasilerde, siyasal partilerin varlıklarını idame için sivil toplum örgütleri ile vatandaşlarla ilişkilerini sağlıklı ve sürekli tesis için çeşitli yol ve yöntemleri oluşturup geliştirmesi demokrasilerin gelişmesi için de esastır. Ancak, V.C. Türk siyasal hayatı bakımından, halkı siyasete aktif bir şekilde müdahil etme ve temsili demokrasiyi doğrudan demokrasiye mümkün olduğunca yaklaştırma amacı bakımından çok önemli ve anlamlı bir deneyimi ifade etmektedir.

Sonuç

II. Dünya savaşının bitmesiyle birlikte ortaya çıkan siyasi tablo, ülkeleri batı tipi demokrasileri ya da sosyalist yönetim biçimlerini seçme yönünde zorlamıştır. Türkiye uzun yıllar boyunca koruduğu denge siyasetini bir yana bırakmış ve San Fransisco Konferansı ile birlikte batı tipi demokrasiden yana tavrını net bir biçimde ortaya koymuştur. Bu tercihin en somut göstergesi de, çok partili hayata geçişin yürürlüğe konması olmuştur. Bu karar ve gelişen süreç, tepeden inme gerçekleştiği içindir ki, siyasal hayat, çok partiye, çok fikre, çok yaklaşıma tahammüllü bir geleneği üretmekten uzak kalmış ve demokrasinin temel yapıları ve kültürü uzunca bir müddet oluşturulamamıştır. Tek parti iktidarından sonra iktidarı devralan DP, bir yandan siyasi kültürü yeni bir evrime tabi kılmak, diğer yandan da *hükümet etmek* gibi önemli bir süreci yönetmekle yüz yüze geldiğinde, bu birikimsizliğin sıkıntılarını yaşamıştır.

İktidarın halktan oy alması tek başına yetmez olmuş; ana muhalefet partisinin Cumhuriyet'i kuran parti olmanın vermiş olduğu aşırı özgüven buna mukabil ağır seçim yenilgisinin yarattığı hırçlıkla ilk günden, büyük ölçüde tek partili dönem

siyasi kültürüne aşına iktidar yöneticilerini köşeye sıkıştırması çabaları siyasal özgürlük ikliminin tam olarak tesisine de mani olmuştur. İktidar partisi, özellikle üçüncü döneminde içerde muhalefete, dışarıda ise yalnızlaştırılmaya karşı kamusal imkânları da kullanarak yeni bir siyasal iletişim denemesine girişmiştir. Siyasal yapının anayasal sınırlarının ve güvencelerinin çizilmemiş olması iktidarın kendinden önce oluşan baskıcı geleneği de siyasetinin bir parçası olarak kullanmasına yol açmıştır. Keza, seçim sisteminin handikapları nedeniyle çoğunluğun ezici bir güce sahip olduğu bu ortamda sağlıklı demokratik yönetimin sürdürülebilirliği mümkün olmamıştır. Siyasal partiler arasında keskinleşen ayrımlar, siyasal arenada kalmamış, toplumsal zemine de taşınmaya çalışılmıştır. Bu da cepheler yoluyla olmuştur. DP döneminde iktidarın, sivil toplum üzerinden temsili demokrasiye doğrudan demokratik katkıyı maksimize etmek amacıyla ortaya koyduğu V.C. aslında demokrasiye, halk egemenliğine dikkatleri yoğunlaştırmak bakımından çok iyi bir fikirdi. V.C., elbette ki aynı zamanda DP iktidarının, kendi aleyhine güçlendiğini hissettiği muhalefetin ülke içinde gerek siyasal zeminde, gerek toplumsal boyutta kurmaya çalıştığı güç birliklerini kırmak adına giriştiği bir siyasal iletişim süreci idi. Bu siyasal kampanyanın en önemli özelliği de, ülkedeki bütün bireyleri hedef almasıydı. Ancak, başarılı olmamış, katkı sağlamaya uğraştığı demokrasi kültürünün eksikliğinin kurbanı olmuştur. Muhalefetin bilinçli ve sistemli hücumları, yıpratma çabaları sonuç vermiş, iktidar eliyle kamu imkanlarının yozlaştırıcı düzeyde kullanılmasıyla birlikte, zarar verici bir mahiyete bürünmüştür. Hırçınlaşan, hırslanan iktidar, ülke sathında bir bütünleştirme ve birleştirme amacıyla yola çıktığı halde, uygulamada zorlayıcı ve baskıcı bir görünüm arz eden bu cepheleşme hareketinin ağırlığı altında kalmış, içinden gelen eleştirileri de dikkate almamış; sonuçta 27 Mayıs darbesinin gerekçelerinden birisini kendi eliyle üretmiştir. Ne yazık ki, bu iyi niyetli, demokrasinin yaşatılması ve geliştirilmesi için halkın dahil edildiği bir iklimi hedefleyen sivil toplum ve siyasal iletişim girişimi, DP'nin kapatılması ve başta Adnan Menderes olmak üzere, pek çok DP mensubunun ağır, ölçsüz cezalandırılmalarının da bir dayanağı olmuştur. Keza, sivil toplum anlayışının gelişip yerleşmesine de umulan hizmeti etmemiştir.

KAYNAKÇA

- AHMAD, Feroz ve BEDİA Turgay Ahmad (1976). *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945- 1971)*. Birinci Basım. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- AĞAOĞLU, Samet (1967). *Arkadaşım Menderes*. İstanbul: Rek - Tur Yayınları.
- AKŞİN, Sina (1998). *Ana Çizgileriyle Türkiye’nin Yakın Tarihi*. 3. Basım. Ankara: İmaj Yayıncılık.

- ALBAYRAK, Mustafa (2004). Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946–1960). Ankara, Phoenix Yayınevi.
- APUHAN, Recep Şükrü (2010). 27 Mayıs'tan Yassıada Mahkemelerine Menderes. Resmi Tarihi Değiştirecek Gerçekler. 4. Basım. İstanbul: Timaş Yayınları.
- BABAN, Cihad (1970). Politika Galerisi (Büstler ve Portreler). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- BAYAR, Celal (Tarihsiz).Başvekilim Adnan Menderes. Der: İsmet Bozdağ. İstanbul: Baha Matbaası.
- BAYKAM, Bedri (1994). 27 Mayıs İlk Aşkımızdı. Birinci Basım. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- BİRAND, Mehmet Ali, Can DüNDAR ve Bülent ÇAPLI (1999). Demirkırat. Bir Demokrasinin Doğuşu. 8. Basım. İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- CERRAHOĞLU, Pigaye B. (1996). Demokrat Parti Masalı. İstanbul: Ad Yayıncılık.
- ÇAVDAR, Tefik (2000). Türkiye'nin Demokrasi Tarihi. 2. Basım. Ankara: İmge Kitabevi
- ÇİZMELİ, Şevket (2007). Menderes Demokrasi Yıldızı. 2. Basım. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- DEMİR, Şerif (2011). Düello. Menderes ve İnönü. Demokrat Parti'den 27 Mayıs Darbesi'ne Olaylar. İstanbul: Timaş Yayınları.
- DEMİREL, Tanel (2011). Türkiye'nin Uzun On Yılı.Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi. Birinci Basım. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- EKŞİ, Rasim (2005). Yassıada Çılgılığı. 27 Mayıs Darbesi ve İdam Edilen Hasan Polatkan'ın Savunması. Birinci Basım. İstanbul: Kızıl Elma Yayıncılık.
- ERDEMİR, Sabahat (1962) (Der). Muhalefette İsmet İnönü (1959-1960) Konuşmaları, Demeçleri, Mesajları, Sohbetleri ve Yazılarıyla. C. 3. İstanbul.
- ERER, Tekin (1965). Basında Kavgalar, İstanbul, Rek-Tur Kitap Servisi.
- EROĞUL, Cem (1998). Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi. 3. Basım. Ankara: İmge Kitabevi.
- EROĞUL, Cem (2003). "Çok Partili Düzenin Kuruluşu: 1945-71".Geçiş Sürecinde Türkiye, der: İrvin C. Schick, E. Ahmet Tonak. 4. Basım. İstanbul: Belge Yayınları, s. 112-158.
- GÜNGÖR, Süleyman (2004). Muhalefette CHP. Birinci Basım. Ankara: Alternatif Yayınları.
- İLERİ, Rasih Nuri (1996). Örtülü Ödenek. 27 Mayıs Menderes'in Dramı. Genişletilmiş Yeni Baskı. İstanbul: Scala Yayıncılık, Emek Kürsüsü Dizisi: 3.

- KARAKOYUNLU, Yılmaz (2004). *Yorgun Mayıs Kısrakları*. 10. Basım. İstanbul: Doğan Kitap.
- KARPAT, Kemal H. (2007). *Türkiye’de Siyasal Sistemin Evrimi.1876-1980*. çev: Esin Soğancılar. Ankara: İmge Kitabevi.
- NEBİOĞLU, Osman (1960). “Çöken Devrin Büyük Hataları” *Bütün Dünya*, 1960 Yıllığı, sayı 6, İstanbul: Nebioğlu Yayınevi, s. 417-419.
- SAROL, Mükerrerem (1983). *Bilinmeyen Menderes II*. Birinci Basım. İstanbul: Kervan Yayınları.
- SORGUN, Taylan (2008). “Demokrat Parti Dönemindeki Vatan Cephesi ve Şimdiki Zaman”. İnternet Adresi: [http: www.ortadogugazetesi.net/makale](http://www.ortadogugazetesi.net/makale), Erişim Tarihi: 8 Aralık.
- SOYER, Dünder (2001). *Cumhuriyet’le Adım Adım Olaylar, Anılar*. 2. Basım. İstanbul: Büke Yayınları.
- TÖKİN, Füzün Husrev(1965). *Türk Tarihinde Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi 1839-1965*. İstanbul: Elif Yayınları.
- TUNÇKANAT, Haydar (1996). *27 Mayıs 1960 Devrimi (Diktadan Demokrasiye)*. İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- UYAR, Hakkı (2001). *Vatan Cephesi. Türk Siyasal Yaşamında Cepheleşmelere Bir Örnek*. 1. Basım. İstanbul: Büke Kitapları.
- UYAR, Hakkı (2010). “Demokrasinin bir açmazı: Cepheleşme”. İnternet Adresi: [http:// www.radikal.com.tr](http://www.radikal.com.tr). Erişim Tarihi: 2 Ağustos.
- YAVUZALP, Ercüment (1991). *Menderes’le Anılar*. Birinci Basım. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- ZÜRCHER, Erik Jan (2000). *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*. 7. Basım. İstanbul: İletişim Yayınları.

Gazete

Cumhuriyet Gazetesi kopyaları, TBMM Mikro Film Arşivi’nden temin edilmiştir.

Sonnotlar

ⁱ Menderes yakın çevresine, seçim sonuçlarını beklerken yaşadığı sıkıntı ve kaybetme korkusunu , “Allah bize bu günü bir daha göstermesin” şeklinde ifade etmiştir (Sarol 1983: 781).

ⁱⁱ İlan edilen seçim neticeleri üzerinde; CHP ve muhalefet gazeteleri hemen her gün DP aleyhine çeşitli yorumlar yapıyor, seçimler sırasında meydana gelen kırıcı gergin havayı yüksek tansiyonda tutmaya uğraşıyorlardı (Sarol 1983: 784).

ⁱⁱⁱ İktidar- muhalefet ilişkilerinin olumsuz yönde etkileyen diğer nedenler de, CHP’nin TBMM’ne çok sayıda soru ve gensoru önergesi vermesi ve CHP’nin yayın organı *Ulus’un* 19 Mayıs 1958 günlü sayısında Atatürk’ün “Bursa Nutku”nu yayınlaması olacaktı (Albayrak 2004: 514- 517).

^{iv} İnönü, 12 Ekim de İstanbul İl Kongresi'nde yaptığı konuşmada, iktidarın uygulamalarından şikâyet ederek, muhalefet partilerinin işbirliği etmesi gerektiğinden söz etmiştir. İnönü konuşmasında muhalif partilerin birbirinden farklı görüşlere sahip olmalarının doğal olduğunu belirttikten sonra, demokratik güçleri işbirliği yapmaya çağırmıştır (*Cumhuriyet* 13 Ekim 1958).

^v Konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmad ve Ahmad 1976: 186-187; Tökin, 1965: 89; Baban 1970: 369,371-372).

^{vi} Radyodan yapılan V.C.'ne katılım anonsları nüfus kayıtları ve seçmen kütükleri açısından da sıkıntılar doğurmuş ve T. Sorgun'un deyişyle ortaya *yeni bir nüfus* ortaya çıkmıştı. Sorgun yazısında şunları ifade etmiştir: "...radyodan okuturulan şu da V.C.'ne ka yoldu haberleri, öylesine hızlanmıştı ki, bir de bakılmıştı ki, binlerce yeni nüfus ortaya çıkivermiştir. O zaman da bu artış şaşkınlıklar yaratmıştı. Hatta A. V. Usta "amma da çoğalıyoruz" diye harika bir mizah yazmıştı. Ölüsünün, bebeğinin, muhayyel isimlerin bir de bakılmıştır ki, seçmen kütüklerinde de ismi vardır" (<http://www.ortadogugazetesi.net/makale>. T. Sorgun, " DP Dönemindeki V. C. ve Şimdiki Zaman", Erişim Tarihi: 08.12. 2008).

^{vii} Vurgu, makale yazarlarına aittir. V. C. DP ayırımının olmadığına ilişkin vurgu için yapılmıştır.

^{viii} Bu tip durumlar, gülmece yazar ve çizerlerine bulunmaz bir kaynak haline gelmiştir (Apuhan 2010: 139; Çavdar 2000: 79)

^{ix} Osman Bölükbaşına çıktığı yurt gezisinde sanatkarların açıklamaları sorulmuş, Bölükbaşı "DP'yi kurtarmak bir sanat işi haline geldi demiştir (*Cumhuriyet* 1 Ocak 1960).

^x Radyonun bu yönlü kullanımına ilişkin dönemin tanıklarının anıları için bkz. Birand ve diğerleri 1999: 133; Soyer 2001: 154.

^{xi} 3 Aralık 1958 tarihli gazeteler, İstanbul Valisi Ethem Yetkiner'in "Ajans Haberlerini Dinlemeyenler Derneği'ni kapattığını bildiriyorlardı(aktaran Ahmad ve Ahmad 1976: 188). Savunma tarafından derneğin keyfi olarak kapatıldığı ifade edilmiş, vali hakkında tazminat davası açılmıştır (*Cumhuriyet* 10 Şubat 1959).

^{xii} V.C. adını taşıyan gazeteler İzmir, Manisa ve Afyon gibi DP'nin güçlü olduğu Ege bölgesinde yayımlandı. İzmir'de yayınlanan "V.C. Sizindir" adını taşıyan gazete kopyaları vardır. Hem V.C. adını taşıyan gazetelerde, hem de DP yanlısı gazetelerde V.C.'ne geçen isimleri her gün uzun listeler halinde yer alıyordu (Uyar 2001: 43).

^{xiii} Bu habere tezip gelmiş ve gazete haberin doğru olmadığı yönündeki açıklamayı yayınlamak zorunda kalmıştır (*Cumhuriyet* 28 Temmuz 1959).

^{xiv} CHP, V.C.'ne katılmasına çalışılan *reel kişiler* üzerinde baskı kurulduğunu ifade etmiştir. Çoğu kişinin de bu baskıya hayır deme *haysiyetini* gösteremediklerini ifade etmişlerdir (Erdemir 1962: 80). Bu kişilerin hayır demesinin önüne geçen ise, V.C.'ne giren her kişinin bütün işleri yapılması ve her türlü hakları elde etmesi idi (aktaran Baykam 1994: 61).

^{xv} Gazeteci cezaevinden çıkışının ardından, gazetesinin adını "V.C.'nde Maraş'ın Sesi" diye değiştirmiştir (*Cumhuriyet* 26 Ağustos 1959).

^{xvi} Muhalefete göre; V.C.'ne gerçekten katılan vatandaşlara da baskı yapılmış ve temelsiz vaatlerde bulunulmuştur (Uyar 2001: 21).

^{xvii} Tutanaklara yansıyan V.C. konulu diğer iddialar için bkz. Çizmeli 2007: 649- 651).

^{xviii} Yılmaz Karakoyunlu romanında, M. Sarol'un konuya ilişkin itirazını şu şekilde anlatmıştır: "...*Adnan Bey V.C. çalışmaları için tartışmaya çağırdığı Mükerrer Bey'den ilk itirazı dinleyince sinirlenmişti. Kimsenin kendisini anlamadığı fikrine saplanmış söylediklerine itiraz eden herkesi kendisine cephe almış bir CHP müridi gibi görmeye başlamıştı. Mükerrer Bey'e sinirlenmesi de bu zaafın örneğiydi. Ama Mükerrer Bey'in böyle sertleşmesini anlayışla karşıladı. Çünkü kendisine bu denli ağır bir lisanla karşı çıkması hala kendisinin safında olduğunu gösteriyordu. Araya fasıla koymak istedi*" (2004: 505).

^{xix} Ramazan ayı ile birlikte V.C. toplantılarında dini konular üzerinde durulmaya başlanmıştır (*Cumhuriyet* 29 Şubat 1960).